

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Шумейка Дмитра Олександровича на дисертацію Бруссо Костянтина Мирославовича «Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність обраної теми дисертації. Боротьба з корупцією стала пріоритетом державної політики України і частиною її міжнародних зобов'язань. За період проведення антикорупційної реформи досягнуто певних результатів у цій сфері діяльності держави і суспільства, а саме: прийнято нове законодавство, створено антикорупційні органи і суди, впроваджено інноваційні інструменти запобігання корупції, триває розбудова громадського контролю. Водночас, усіх цих заходів виявляється недостатньо на помітного зниження рівня корупції в державі. Так, згідно з індексом сприйняття корупції, що укладається Трансперенсі Інтернешенел, у 2019 р. Україна набрала 30 балів із 100 можливих і посіла 126 місце із 180 країн. За рейтингом корумпованості Україна втратила два пункти і повернулася до рівня 2017 р. Ми знову не можемо подолати 30-бальний бар'єр, що у цивілізованому світі зветься «ганьбою для нації». За даними досліджень Американської Торговельної палати в Україні, Європейської бізнес-асоціації, Національного агентства з питань запобігання корупції, Європейської антикорупційної ініціативи в Україні, Всеукраїнської мережі доброчесності і комплаєнсу, – тривалий час найбільшими перешкодами для іноземних інвестицій в Україну та бар'єрами на шляху розвитку малого і середнього бізнесу залишаються високий рівень корупції, неефективне правосуддя, монополізація ринків та зарегульованість господарської діяльності. В Україні корупція досі є прийнятним способом ведення бізнесу. Ситуація не змінюється навіть після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 р., що передбачає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, наближення національного законодавства до права ЄС та запровадження міжнародних антикорупційних стандартів у державному і приватному секторах економіки.

Тим часом, світове бізнес середовище давно працює за іншими правилами. Компанії, що ведуть бізнес на світовому ринку суворо дотримуються вимог 8 Законів США і Великої Британії «Про запобігання корупції за кордоном» і «Про протидію корупції», а також положень Конвенції Організації економічного співробітництва і розвитку «Про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних

держав при проведенні міжнародних ділових операцій» (1999 р.), міжнародного стандарту ISO 37001:2016 «Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування». Зазначеними документами екстериторіальної дії упроваджується корпоративні принципи, правила та процедури ведення доброчесного бізнесу і система санкцій за їх порушення. На виконання положень міжнародних антикорупційних стандартів в Україні упроваджено систему антикорупційного комплаєнсу, кодекси корпоративної етики, а також кримінальну відповідальність для юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень. Однак зацікавленість у веденні доброчесного бізнесу покищо здебільшого виявляють великі компанії, що працюють на міжнародних ринках. Середні, малі і дрібні суб'єкти підприємництва досі вагаються і неповністю розуміють усіх вигод та переваг від добровільного дотримання антикорупційних правил у господарській діяльності на внутрішньому ринку.

Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження Бруско Костянтина Мирославовича не викликає сумніву. В умовах реформування системи кримінальної юстиції України дослідження дисертантом проблематики є перспективним напрямом наукових пошуків.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає контексту Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015); Плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр. (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Структура дисертаційного дослідження, запропонована автором, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному дослідженні проблем розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є вагомим внеском у науку криміналістики.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано широке коло емпіричних матеріалів, а також правових і наукових джерел.

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 141 кримінального провадження за ст. 191, 364, 366, 368 КК України, що були розглянуті судами у 2015–2020 роках з усіх регіонів країни; зведені дані анкетування 92 прокурорів, 129 слідчих та 160 оперативних працівників Національної поліції у містах Дніпрі, Києві, Львові, Одесі й Харкові; статистичні

та аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Національної поліції України, Державної фіскальної служби України, Державної судової адміністрації України, Державної аудиторської служби України, Державної архітектурно-будівельної інспекції України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), міських та обласних державних адміністрацій, слідча та прокурорська практика.

Нормативно-правову основу дослідження складають: Конституція та Закони України, проекти законодавчих актів України, міжнародні правові акти, постанови та розпорядження КМУ, укази Президента України, нормативно-правові й правові акти міністерств та інших центральних органів влади, положення яких стосуються питань розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва.

Дисертант опрацював значний обсяг загальнонаукової та спеціальної літератури, нормативних актів (288 джерел). Обґрунтованість власних наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й зіставлення поглядів і концепцій інших науковців, вдало ілюструє їх результатами опитування. Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується правильним вибором методологічної бази проведеного дисертаційного дослідження. Зокрема, автором були використані такі методи: діалектичний, системного аналізу, порівняльно-правовий, історичний, логіко-семантичний, моделювання, статистичний, а також соціологічний. Їх застосування сприяло забезпеченню всебічності, повноти й об'єктивності наукових пошуків, а також коректності, обґрунтованості й узгодженості сформульованих висновків.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Бруско Костянтина Мирославовича є одним з перших в Україні комплексних досліджень теоретичних і практичних питань методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва, у якому сформульовано й обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у відповідному напрямі. У ньому дисертантом чітко, логічно та науково обґрунтована переважна більшість теоретичних та практичних аспектів, що стосуються криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва; криміналістичної характеристики корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва, виявити

кореляційні зв'язки і залежності між її елементами; обставин, що підлягають встановленню у таких кримінальних провадженнях; типових слідчих ситуацій, версій, тактичних завдань початкового етапу розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва та алгоритм слідчих (розшукових) дій (СРД) за їх виникненням; напрямів удосконалення взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими суб'єктами; тактики проведення окремих СРД і заходів забезпечення кримінального провадження під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва; складнощів в організаційному забезпеченні та практиці тактико-криміналістичного забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері житлового будівництва; перспектив розвитку використання спеціальних знань і призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Вважається достатньо аргументованою та актуальною пропозиція дисертанта щодо криміналістичного порядку (програми) збирання стороною обвинувачення доказів кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва шляхом проведення комплексу СРД, інших процесуальних дій та організаційних (контрольних) заходів, у тому числі вилучення (шляхом тимчасового доступу або обшуку) й огляду житлово-будівельної документації; ініціювання призначення ревізії (аудиту, службових та інших перевірок); допиту свідків, потерпілих і підозрюваних; призначення та проведення окремих видів експертиз.

Також позитивно сприймаються пропозиції автора щодо порядку залучення слідчим різних категорій спеціалістів (надання консультацій та безпосередньої технічної допомоги; проведення документальних перевірок; витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок; призначення експертиз).

В роботі отримано низку теоретичних висновків, які є суттєвим доробком у науку криміналістики. Зокрема, визначено структуру комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень у сфері житлового будівництва, яка включає загальні положення (основи) розслідування корисливих посягань на власність і службових зловживань, та окремі напрями розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадань) (привласнення чужого майна, що було ввірене особі чи перебувало в її віданні; розтрата такого майна службовою особою; привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою службовим становищем; різні види зловживань у сфері службової діяльності пов'язаної з наданням публічних житлово-будівельних послуг), а також предикатних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 190, 197-1, 206, 358, 361, 364, 364-1, 365-2, 366-368, 369-2 КК України; виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва залежно від об'єму інформації про

подію та особу злочинця, запропоновано алгоритми їх вирішення (ситуації, що характеризуються наявністю інформації про кримінальне правопорушення та причетну службову особу; ситуації, яким притаманні окремі відомості щодо джерела, виду і об'єму отриманої інформації, що викликає необхідність у додатковій перевірці даних) та запропоновані напрями розслідування й алгоритм проведення СРД, заходів забезпечення кримінального провадження та НСРД характерних для кожного етапу при різних слідчих ситуаціях; розкрито організаційні засади взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та уповноваженими працівниками контрольно-ревізійних управлінь (відділів) шляхом проведення й реалізації матеріалів ревізії, надання слідчим підрозділам тимчасового доступу до речей і документів, необхідних для проведення СРД, спільного збирання доказів, що стосуються кримінального провадження.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації відображено у восьми наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, дві – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

За своїм змістом автореферат належним чином відображає основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики участі свідка у кримінальному провадженні.

Практична значимість роботи полягає у тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення наукових проблем розслідування корупційних кримінальних правопорушень (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 09.07.2021); законотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України; практичній діяльності правоохоронних органів України – у системі службової підготовки та в практичній діяльності органів досудового розслідування, при розробленні та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 01.07.2021 та Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань від 02.07.2021); освітньому процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання

навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Розслідування окремих видів злочинів» та «Доказування у кримінальному провадженні» (акти Донецького державного університету внутрішніх справ від 09.07.2021 та 19.07.2021).

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Бруско Костянтина Мирославовича «Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва» як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить **окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час прилюдного захисту, зокрема:**

1. На с. 60 роботи автором визначається, що елементами криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері житлового будівництва є спосіб підготовки, учинення та приховування кримінальних правопорушень; обстановка вчинення кримінального правопорушення; предмет злочинного посягання; відомості про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, злочинні групи та потерпілих; слідова картина. Важливе місце у такій структурі посідають взаємозв'язки слідової картини та способу вчинення кримінальних правопорушень, оскільки характер і локалізація слідів безпосередньо визначаються діями винуватих осіб, які в певній обстановці (з урахуванням специфіки функціонування житлово-будівельної організації, умов зберігання матеріальних цінностей, охорони об'єктів та контролю) обирають конкретний предмет (предмети) злочинного посягання (будівельні матеріали, обладнання та кошти), залишаючи криміналістично значимі відображення в речах і документах, дослідження яких має найбільше значення для встановлення ознак події кримінального правопорушення та причетних до нього осіб.

Однак, така характеристика «складається не лише з відомостей загальної криміналістичної характеристики, а й з власних складових частин». Мова йде про криміналістичні характеристики окремих методик розслідування, які входять до складу загальної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері житлового будівництва. Гадаємо, що в даному аспекті можна говорити про співвідношення структур, а не змісту таких характеристик.

Також виникає питання за якими критеріями автор обрав структуру криміналістичної характеристики у такому вигляді, який запропонований у дисертації?

2. На стор. 87–95 дисертації в переліку визначеної автором групи інформації, отриманої шляхом вивчення особи злочинця, було би доцільним зазначити питання психолого-психіатричного та наркологічного статусу особи злочинця. Також було би корисним виокремити найбільш оптимальні методи отримання такої криміналістично важливої інформації. Автор лише згадує про вивчення психічного здоров'я, перенесені захворювання, тоді як доречним було би розглянути тактичні особливості отримання та зміст інформації щодо

психолого-психіатричного та наркологічного статусу особи злочинця (потерпілого), під час допитів родичів, друзів, знайомих тощо.

3. На стор. 191-206 дисертації автор аналізує та надає характеристику залучення спеціалістів, експертів для проведення експертиз, участі в слідчих діях. Водночас, на думку рецензента, належало виокремити проблемні питання залучення спеціалістів, експертів з різних відомств, проаналізувати їх та визначити шляхи їх подолання у ході досудового розслідування.

4. У підрозділах 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3 дослідження здобувач достатньо змістовно розглядає типові слідчі ситуації, версіювання на початковому етапі розслідування, взаємодію слідчого з оперативними підрозділами, тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань.

Системно скомпонована інформаційна складова цих питань могла стати основою відповідного додатку (додатків), наприклад, ситуаційно обумовлених алгоритмів дій слідчого на початковому етапі розслідування, де поблочно можна було сформулювати дії слідчого на рівні опанування слідчої ситуації, прийняття тактичних рішень та запобігання тактичного ризику, дії слідчого на рівні побудови слідчих версій, планування та реалізації слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку версій тощо.

Аналогічні додатки доречно було би скласти і з переліку типових питань під час допитів підозрюваних, потерпілих, свідків, алгоритмів дій слідчого в умовах несприятливих слідчих ситуацій та тактичних особливостей слідчих (розшукових) дій, стадії призначення судових експертиз.

На думку рецензента, це дещо розгрузило би описову частину роботи, збагатило би теоретичне та практичне значення отриманих автором результатів.

Більшість з перелічених спірних позицій зумовлюються різними підходами до концептуального бачення проблеми дослідження та її розв'язання, тому не впливають на позитивну оцінку роботи.

Втім, вищевказані зауваження і побажання загалом стосуються дискусійних питань або носять характер покращення роботи, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

З огляду на вищевикладене, вважаю, що дисертація Бруссо Костянтина Мирославовича «Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва» за змістом відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Дисертація є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для науки криміналістики щодо особливостей розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва.

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація Бруско Костянтина Мирославовича «Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в сфері житлового будівництва» за *актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях*, а також за оформленням відповідає вимогам, встановленим для дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук які встановлені у п. 9, п. 11 і п. 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**т. в. о. заступника начальника
Головного управління Національної поліції
в м. Києві - начальник слідчого управління
доктор юридичних наук, доцент**

Дмитро ШУМЕЙКО